

**ՀՀ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ, ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ, ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ ԵՎ ՍՊՈՐՏԻ
ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ**

**Խ. ԱՐՈՎՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ
ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ**

ՄԵԼՔՈՆՅԱՆ ԳԱՅԱՆԵ ԱՐԱՄԱՅԻՍԻ

**ԿՐՏՍԵՐ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆՆԵՐԻ ԸՆԹԵՐՑՈՂԱԿԱՆ ԿԱՐՈՂՈՒԹՅԱՆ
ՁԵՎԱՎՈՐՄԱՆ ՄԵԹՈԴԻԿԱՆ ՄԱՅՐԵՆԻԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ
ԳՈՐԾԸՆԹԱՑՈՒՄ**

**ԺԳ.00.02 - «Դասավանդման և ուսուցման մեթոդիկա (մայրենի)»
մասնագիտությամբ մանկավարժական գիտությունների թեկնածուի
գիտական աստիճանի հայցման ատենախոսության**

ՍԵՂՄԱԳԻՐ

ԵՐԵՎԱՆ 2025

Ատենախոսության թեման հաստատվել է Խ. Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական համալսարանում:

Գիտական ղեկավար՝	մանկավարժական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր Զուլիետա Հարությունի Գյուլամիրյան
Պաշտոնական ընդդիմախոսներ՝	բանասիրական գիտությունների դոկտոր Վիկտոր Լիպարիտի Կատվալյան մանկավարժական գիտությունների թեկնածու, պրոֆեսորի պ/կ Գայանե Լիպարիտի Խալաթյան
Առաջատար կազմակերպություն՝	Շիրակի Մ. Նալբանդյանի անվան պետական համալսարան

Ատենախոսության պաշտպանությունը կայանալու է 2026թ. հունվարի 22-ին՝ ժամը 12:00-ին, Խ. Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական համալսարանում գործող ՀՀ ԲԿԳԿ-ի «Մանկավարժություն» 020 մասնագիտական խորհրդի նիստում:

Հասցեն՝ 0010, Երևան, Տիգրան Մեծի 17:

Ատենախոսությանը կարելի է ծանոթանալ Խ. Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական համալսարանի գրադարանում:

Սեղմագիրն առաքված է 2025 թվականի դեկտեմբերի 19-ին:

«Մանկավարժություն» 020 մասնագիտական
խորհրդի գիտական քարտուղար,
մանկավարժական գիտությունների
թեկնածու, դոցենտ՝

Թերեզա Յուրիի Ազատյան

ԱՏԵՆԱԽՈՍՈՒԹՅԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ

Հետազոտության արդիականությունը: Տեղեկատվական տեխնոլոգիաների արագընթաց զարգացումն ու թափանցումը ժամանակակից հասարակության մեջ լուրջ փոփոխություններ է առաջացրել ինչպես մասնագիտական բոլոր, այնպես էլ տարրական կրթության ոլորտում: Ինչպես գիտության, այնպես էլ բարձրագույն կրթության և հանրակրթության բոլոր աստիճաններում այսօր լայնորեն կիրառվում են ՏՀՏ միջոցներ և արդիական գործիքակազմեր, որոնք դարձել են ժամանակի հրամայականը: Ակնհայտ է, որ այդ տեխնոլոգիաներն ու գործիքակազմերը մեծապես նպաստում են գիտելիքահեն կրթության զարգացմանը՝ մասնավորաբար որոշակի խնդիրներ առաջացնելով ավանդական կարծրատիպերով օժտված հանրակրթության ոլորտում: Բազում խնդիրների մեջ հատկապես ակնառու է ընթերցանության նկատմամբ ժամանակակից սերնդի աստիճանաբար զարգացող անտարբեր վերաբերմունքը, որը բացասաբար է անդրադառնում ոչ միայն նրանց կրթության որակի, այլև անձի զարգացման, համոզմունքների, վարքի, արժեհամակարգի բաղադրիչների ձևավորման և բազմաթիվ այլ ոլորտների վրա: Համակարգչային դարաշրջանը, կարծես, սովորողներից «խլել է» գիրք կարդալու մշակույթը, և արդյունքում՝ նրանք թեև կարողանում են կարդալ, սակայն չունեն ընթերցողական մշակույթ:

Զարգացած հասարակության գերխնդիրը գրագետ, կրթված անհատի ձևավորումն է, որի հիմքում ընկած է նաև ընթերցողական կարողությունը, որի զարգացումն առաջին հերթին ապահովվում է ընթերցողական գործունեության արդյունքում:

Հայտնի բոլոր կրթական համակարգերում ընթերցողական կարողության զարգացման ուղղությամբ իրականացվող գործընթացների ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ դրանք ակնառու տարբերություններ ունենալով հանդերձ՝ ունեն բազում ընդհանրություններ:

ՀՀ տարրական դպրոցի ինչպես նախկին, այնպես էլ մայրենիի նոր առարկայական ծրագրերի հիմնարար պահանջներից է գրքի, ընթերցանության նկատմամբ սովորողների սիրո, հետաքրքրության, հարգանքի դաստիարակությունը, ինչպես նաև անձի կարդալու պահանջմունքի զարգացումն ու բավարարումը:

Իսկ ինչպե՞ս սովորողներին դարձնել ընթերցասեր:

Սովորողների ընթերցողական գործունեության ճիշտ տրամաբանությունը պետք է սկսել զարգացնել առաջին ուսումնական օրվանից, մայրենիի առաջին դասից, այսինքն՝ այբբենարանով աշխատելու ընթացքում: Դեռևս գրաճանաչության շրջանում, երբ սովորողներն սկսում են կարդալ փոքրածավալ նյութեր, պետք է նրանց սովորեցնել ոչ միայն կարդալ՝ պահպանելով կարդալու որակական հատկանիշները, այլև բացահայտել կարդացածի հիմնական միտքը, թափանցել նրա

ենթաշերտերի մեջ: Ընդ որում՝ շահեկան է այդ գործընթացն իրականացնել «սովորողակենտրոն» մեթոդներով, այսինքն՝ ինքնուրույն գործունեության ճանապարհով ոչ միայն բացահայտելու այն գիտելիքները, որոնք իրենց պետք են, այլև մղելով դրանց շուրջ մտածելու և խոսքի տարբեր տեսակներով մեկնաբանելու:

Անքննելի է, որ տարրական դպրոցը հանրակրթության այն օղակն է, որի ընթացքում սկսում են զարգանալ և ձևավորվել անձի մտավոր կարողությունները, ընդարձակվում են ուսումնական դրդապատճառներն ու ճանաչողական հետաքրքրությունները՝ նպաստելով կրտսեր դպրոցականների ընթերցողական կարողության զարգացմանը: Ի հակադրություն այս ամենի՝ ինչպես նշեցինք, այսօր, ցավոք, նվազել է ընթերցանության նկատմամբ ժամանակակից սերնդի հետաքրքրությունը, որն ունի, անշուշտ, բազմաթիվ հիմնավորումներ, այդ թվում՝ նշված կարողության զարգացմանը նպաստող համարժեք մեթոդների ոչ լիարժեք տիրապետումը, մայրենիի դասանպատակի և ընթացքի անկատարությունը, ինչպես նաև կրթության այդ փուլի վերջնարդյունքների անտեսումը:

Այսպիսով, ուսումնասիրվող թեմայի արդիականությունը պայմանավորված է ընթերցանության նկատմամբ ժամանակակից կրտսեր դպրոցականների հետաքրքրության նվազմամբ, դրա պատճառների բացահայտմամբ և սովորողների ընթերցողական կարողության զարգացման ուղղությամբ մայրենիի դասերի ընթացքում կիրառվող մեթոդիկայի անկատարությամբ:

Հետազոտության օբյեկտը: Կրտսեր դպրոցականների ընթերցողական կարողության զարգացման գործընթացն է տարրական դպրոցում:

Հետազոտության առարկան: Կրտսեր դպրոցականների ընթերցողական կարողության զարգացմանը նպաստող մեթոդական համալիրն է:

Հետազոտության նպատակը: Մշակել տարրական դպրոցում իրականացվող մայրենիի դասերի կազմակերպման այնպիսի մեթոդական համակարգ, որը կնպաստի ընթերցողական գործունեության նկատմամբ կրտսեր դպրոցականների հետաքրքրության և պահանջմունքների զարգացմանն ու դրանց բավարարմանը նպաստող ընթերցողական կարողության ձևավորմանը:

Հետազոտության գիտական վարկածը: Կրտսեր դպրոցականների ընթերցողական գործունեության կազմակերպումը կնպաստի ընթերցանության նկատմամբ կրտսեր դպրոցականների սիրո, հետաքրքրության, ընթերցասիրության դաստիարակմանը և ընթերցողական կարողության զարգացմանը, եթե՝

1. մշակվի, փորձարարությամբ հիմնավորվի և ներդրվի կրտսեր դպրոցականների ընթերցողական կարողության զարգացմանը նպաստող մանկավարժորեն հիմնավորված մեթոդական համակարգ,

2. բացահայտվեն, նորովի մեկնաբանվեն ու կիրառվեն կրտսեր դպրոցականների ընթերցողական կարողության զարգացման գործընթացի վերաբերյալ հայ և օտարազգի մանկավարժների մոտեցումներում ներկայացված,

փորձարկված ու գիտականորեն հիմնավորված սկզբունքները,

3. կրտսեր դպրոցականների ընթերցողական կարողության զարգացմանը միտված աշխատանքներն իրականացվեն ոչ միայն մայրենիի, այլև հանրակրթության այդ օղակում ուսումնասիրվող այլ առարկաների դասերին, ինչպես նաև նրանց արտադասարանային գործունեության ճանապարհով:

Հետազոտության խնդիրները:

1. Ուսումնասիրել կրտսեր դպրոցականների ընթերցողական կարողության զարգացման վերաբերյալ առկա մանկավարժամեթոդական գրականություն, քննարկել դրանցում ներկայացված սկզբունքային մոտեցումները, մշակել հիմնախնդրի պատմական դրվածքը և դիտարկել դրանց արդիականությունը:

2. Ուսումնասիրել ՀՀ տարրական դպրոցում իրականացվող մայրենիի դասագործընթացը կրտսեր դպրոցականների ընթերցողական կարողության զարգացման տեսանկյունից:

3. Ատենախոսության հիմնախնդրի տեսանկյունից դիտարկել 2023-2024 թվականից ՀՀ տարրական դպրոցում ներդրված մայրենիի առարկայական նոր չափորոշիչը, դրա հիման վրա գրված մայրենիի ծրագրերն ու դասագրքերը, համեմատական վերլուծությամբ ներկայացնել քննարկվող հիմնախնդրի վերաբերյալ դրանցում առկա սկզբունքային մոտեցումները:

4. Բացահայտել ԿԱՊԿ ունեցող կրտսեր դպրոցականների կարդալու և ընթերցողական կարողության զարգացման գործընթացի դժվարությունները, մշակել և փորձարկել դրանց հաղթահարմանը միտված մեթոդական հնարներ:

5. Մշակել և փորձարկել կրտսեր դպրոցականների ընթերցողական կարողության զարգացմանը նպաստող մեթոդական համալիր, արդյունքներն ամփոփել և ներդնել տարրական դպրոցում:

Հետազոտության մեթոդները: Առաջադրված խնդիրների լուծման և հետազոտության գիտական վարկածի հաստատման նպատակով կիրառվել են հետևյալ հետազոտական մեթոդները.

✓ ատենախոսության հիմնախնդրին առնչվող մասնագիտական գրականության ուսումնասիրում, դրանցում քննարկվող սկզբունքային հիմնախնդիրների դիտարկում,

✓ ՀՀ տարրական դպրոցի պետական փաստաթղթերի՝ ՀՀ Պետական գործող և նոր կրթական չափորոշիչների, դրանց համապատասխան տարրական դասարանների մայրենիի ծրագրերի, մայրենիի դասագրքերի, դրանց մեթոդական ուղեցույցների ուսումնասիրում, մայրենիի պատմական և ժամանակակից մեթոդիկաների վերլուծություն և արդյունքների համակարգում,

✓ ինչպես փորձարարական, այնպես էլ ստուգողական դասարաններում իրականացվող ուսումնական գործընթացի արդյունքների վերլուծության և ընդհանրացման նպատակով դասալսումներ ՀՀ հանրակրթական դպրոցների

տարրական դասարաններում, արդյունքների վերլուծություն,

✓ կրտսեր դպրոցականների ընթերցողական կարողության մակարդակների ուսումնասիրում, վերջնարդյունքների բացահայտում և վերլուծություն,

✓ «Մարդուկ-կարդուկ» ծրագրի փորձարկում, ներդնում, արդյունքների վերլուծություն,

✓ հարցախույզ տարրական դպրոցի ուսուցիչների, աշակերտների և ծնողների շրջանում, արդյունքների վիճակագրական վերլուծություն:

Հետազոտության գիտական նորույթը:

1. Բացահայտվել են կրտսեր դպրոցականների ընթերցողական կարողության զարգացման գործընթացի վերաբերյալ գիտական սկզբունքները (լեզվաբանական, հոգեբանական, մանկավարժական, համակարգային, գործնականության, դրդապատճառային և մշակութաբանական):

2. Մշակվել են կրտսեր դպրոցականների ընթերցողական կարողության բնութագրիչները:

3. Հիմնավորվել է, որ կրտսեր դպրոցականների ընթերցողական կարողության զարգացմանը միտված աշխատանքներն իրականացվում են ոչ միայն մայրենիի, այլև տարրական դպրոցի ուսումնական պլանով նախատեսված մյուս առարկաների դասերին և արտադասարանային գործունեության ճանապարհով:

Հետազոտության տեսական նշանակությունը: Կրտսեր դպրոցականների ընթերցողական կարողության զարգացմանը նպաստող մեր մշակած մեթոդական համալիրը կհարստացնի հիմնախնդրի վերաբերյալ առկա տեսությունը և կդառնա ՀՀ տարրական դպրոցի համար ստեղծվող ուսումնամեթոդական համալիրների մեթոդաբանության արդյունավետությունը բարձրացնող գործոն:

Հետազոտության գործնական նշանակությունը: Մեր մշակած մեթոդական հնարների համալիրի կիրառման ընթացքում սովորողները ձեռք կբերեն ընթերցողական կարողության տարրական մակարդակ:

Պաշտպանության ներկայացվող հիմնական դրույթները:

- կրտսեր դպրոցականների ընթերցողական կարողության ձևավորմանը միտված մեր մշակած և փորձարկած մեթոդները նպաստում են նշված խնդրի լուծմանը,

- Հայաստանի Հանրապետության տարրական դպրոցի մայրենիի դասագրքերը նպաստում են կրտսեր դպրոցականների ընթերցողական կարողության ձևավորմանը,

- մեր մշակած և փորձարկած «Մարդուկ-կարդուկ» մեթոդական համալիրը արդյունավետորեն նպաստում է կրտսեր դպրոցականների ընթերցողական կարողության ձևավորմանը,

- կրտսեր դպրոցականների ճանաչողական հետաքրքրությունը նպաստում է նրանց ընթերցողական կարողության ձևավորմանը,

- մեր մշակած ԿԱՊԿ ունեցող սովորողների ընթերցողական կարողության զարգացման գործընթացի հիմնական սկզբունքները և դրանց իրականացման մեթոդական համալիրը նպաստում են նշված սովորողների ընթերցողական կարողության ձևավորմանը:

Հետազոտության փորձաքննությունն ու ներդրումն իրականացրել ենք ՀՊՄՀ Ա. Տեր-Գրիգորյանի անվան Մայրենիի և նրա դասավանդման մեթոդիկայի ամբիոնի գիտական սեմինարներում, ՀՊՄՀ 100 ամյակին նվիրված միջազգային գիտաժողովում, Երևանի հմ. 182 ավագ դպրոցում կայացած ուսուցչական աշխատաժողովում, Երևանի հմ. 33, 39 և 162, Գյումրու հմ. 7 և Տավուշի մարզի Նոյեմբերյանի հմ. 2 հիմնական դպրոցների տարրական դասարաններում, ինչպես նաև Երևանի հմ. 39 հիմնական դպրոցում գործող «Մարդուկ-կարդուկ» ընթերցողական կարողության զարգացման կենտրոնում (ՀՀ ԿԳՄՄՆ նախարարի 26.07.2023 թ.-ի N° 1222-Ա/2 հրաման):

Ատենախոսության հիմնական դրույթները հրատարակված են 8 գիտական աշխատանքում, որոնցից 5-ը՝ առանց համահեղինակների է:

Ատենախոսության կառուցվածքը և ծավալը: Ատենախոսությունը բաղկացած է ներածությունից, երեք գլխից, ընդհանուր եզրակացություններից, օգտագործված գրականության ցանկից և հավելվածներից: Ատենախոսությունը պարունակում է 5 աղյուսակ, 37 տրամադիր և 6 հավելված: Ատենախոսության հիմնական տեքստը կազմում է 198 էջ, հավելվածներով՝ 215 էջ:

ԱՏԵՆԱԽՈՍՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

Ներածությունում հիմնավորվել է ատենախոսության թեմայի արդիականությունը, ներկայացված են հետազոտության նպատակը, օբյեկտը և առարկան, գիտական վարկածը, հետազոտության խնդիրները և մեթոդները, գիտական նորույթը, տեսական և գործնական նշանակությունը, պաշտպանության ներկայացվող հիմնական դրույթները, հետազոտության բազան:

Ատենախոսության առաջին՝ **«Կրտսեր դպրոցականների ընթերցողական կարողության էությունն ու զարգացման գործընթացի պատմությունը»** վերնագրով գլխում քննարկվել են հետևյալ խնդիրները.

- ընթերցողական կարողության էությունը և բնութագրիչները,
- կրտսեր դպրոցականների ընթերցողական կարողության զարգացման ուղղությամբ մեթոդական մոտեցումները հայ մանկավարժների ուսումնասիրություններում,
- կրտսեր դպրոցականների ընթերցողական կարողության զարգացման ուղղությամբ մեթոդական մոտեցումները արտասահմանյան մանկավարժների ուսումնասիրություններում:

Վերլուծվել են սովորողների կարգալու ընթացքում առաջացած դժվարությունները և դրանց հաղթահարմանը միտված գործիքակազմերը: Ներկայացվել են կրտսեր դպրոցականի ընթերցողական կարողության հիմնական բնութագրիչները: Հիմնավորվել են կրտսեր դպրոցականի ընթերցողական կարողությունների մակարդակի բարձրացման հիմքում ընկած են առավելապես այն մեթոդները, մեթոդական համակարգերը ու ՏՏ միջոցները, որոնք նպաստում են կարդացած ստեղծագործության, ուսումնական նյութի բովանդակության լիարժեք ընկալմանը, գաղափարի բացահայտմանը, ենթատեքստի կռահմանն ու դիպաշարի տրամաբանության բացահայտմանը: Ներկայացվել են կրտսեր դպրոցականների ընթերցողական կարողության զարգացման ուղղությամբ մեթոդական ցուցումների վերաբերյալ հայ և արտասահմանյան մանկավարժների դիրքորոշումներն ու սկզբունքները: Նշվել է, որ թեև բոլոր ժամանակներում էլ քննարկվել է սովորողների ընթերցողական կարողության զարգացման հիմնախնդիրը, սակայն յուրաքանչյուր ժամանակաշրջանում այն իր ուրույն դրսևորումն է ունեցել և չի բացահայտվել այնպես, ինչպես ժամանակակից գիտնականների և մանկավարժների սերունդն է ընկալում դրա կարևորությունը:

Ատենախոսության երկրորդ՝ «ՀՀ հանրակրթական դպրոցի տարրական դասարանների նախկին և նոր ՀՊՁ-ի հիման վրա ստեղծված մայրենիի ծրագրերի և դասագրքերի հնարավորությունները սովորողների ընթերցողական կարողության զարգացման տեսանկյունից» վերնագրով գլխում դիտարկվել են հետևյալ խնդիրները՝

- ՀՀ հանրակրթական հիմնական դպրոցի առաջինից չորրորդ դասարաններում մինչև 2024-2025 ուսումնական տարին գործածվող և ՀՊ կրթական չափորոշիչների հիման վրա ստեղծված մայրենիի դասագրքերի դիտարկում ատենախոսության հիմնախնդրի տեսանկյունից,

- ՀՀ Պետական կրթական նոր չափորոշիչների և մայրենիի ծրագրի, մայրենիի դասագրքերի դիտարկում ատենախոսության հիմնախնդրի տեսանկյունից,

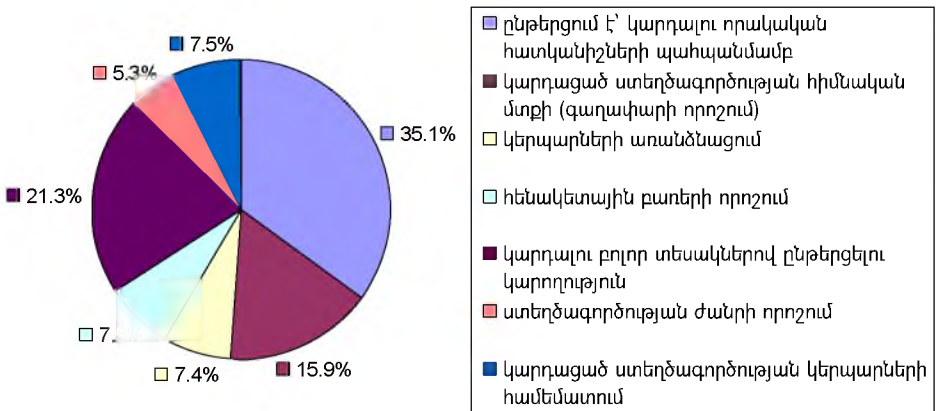
- Կրտսեր դպրոցականի ընթերցողական կարողության զարգացման գործընթացի վերաբերյալ տարրական դպրոցի ուսուցիչների կարծիքները:

Այս գլխում ուշադրություն է դարձվել կրտսեր դպրոցականների ընթերցողական կարողության զարգացման հիմնահարցին, ընթերցողական կարողության ձեռքբերմանն առնչվող բազմամակարդակ խնդիրներին, ներկայացվել են տարրական դպրոցի մայրենիի բոլոր դասագրքերի ուսումնասիրությունների արդյունքները, մայրենիի դասագրքերում սովորողների ընթերցողական կարողության զարգացմանը նպաստող բազմաբնույթ, տարամակարդակ և զարգացնող առաջարկություններ, ինչպես նաև այն չափանիշները, որոնց հիման վրա ուսումնասիրվել են տարրական դպրոցի մայրենիի դասագրքերը, պարզելու համար՝ թե՛ դրանցում առկա առաջադրանքները որքանով են նպաստում սովորողների

ընթերցողական կարողության զարգացմանն ու ձևավորմանը:

Ներկայացվել են տարրական դասարանների նախկին և նոր ՀՊՁ-ի հիման վրա ստեղծված մայրենիի ծրագրերի և դասագրքերի հնարավորությունները սովորողների ընթերցողական կարողության զարգացման տեսանկյունից: 2023-2024 ուսումնական տարվանից գործածության մեջ գտնվող «Մայրենի 2» նոր և մինչև 2023-2024 ուսումնական տարին գործածության մեջ գտնվող «Մայրենի 2» հին դասագրքերի վերլուծությունը ցույց տվեց, որ տրամագրերում բերված միևնույն 6 բաղադրիչները 2-րդ, 3-րդ, 4-րդ դասարանների Մայրենի 2» հին ու նոր դասագրքերում անհավասարաչափ են բաշխված: Առաջարկվել է սահմանել նույնատիպ սկզբունք, այն է՝ նույնատիպ կառուցվածք, ուսումնական նյութերի նույնաքանակ բաղադրիչներ, մեթոդական կառույցի ընդհանուր մոտեցումներ և այլն:

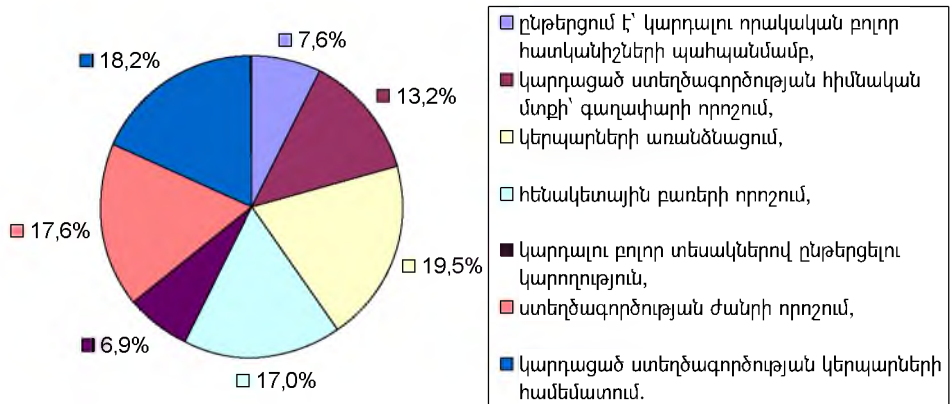
Ներկայացվել են կրտսեր դպրոցականի ընթերցողական կարողության զարգացման գործընթացի վերաբերյալ տարրական դպրոցի ուսուցիչների շրջանում իրականացված հարցախույզի արդյունքները (տրամագիր 1, 2):

Տրամագիր 1. Սովորողների կարդալու կարողություններն ըստ ուսուցիչների ընտրած պատասխան-տարբերակների

Նշված է, որ հարցախույզին մասնակից ուսուցիչների 35,1 %-ը (տրամագիր 1) «Ընթերցում է՝ կարդալու բոլոր որակական հատկանիշների պահպանմամբ», 21,3 %-ը՝ «Կարդալու բոլոր տեսակներով ընթերցումը» պատասխան-տարբերակները: Անշուշտ, կարևոր է, երբ սովորողը կարողանում է ընթերցել կարդալու բոլոր տեսակներով. սա նշանակում է, որ զարգացած է ոչ միայն նրա կարդալու տեխնիկան և բնագրի բովանդակությունը խորությամբ ընկալելու կարողությունը, այլև նա կարողանում է որոշել ստեղծագործության հիմնական միտքը՝ գաղափարը, կռահել ենթատեքստը, կատարել վերլուծություններ, ձևակերպել դատողություններ և այլն:

Ըստ հարցաթերթիկում տրված պատասխան-տարբերակների՝ որպես ընթերցողական կարողության բաղադրիչներ (տրամագիր 2) ուսուցիչները նշել են «կերպարների առանձնացում» (19,5 %) և «կարդացած ստեղծագործության կերպարների համեմատում» (18,2 %) պատասխան-տարբերակները: Նշված է, որ «հենակետային բառերի որոշում» (17,0 %) և «ստեղծագործության ժանրի որոշում» (17,6 %) պատասխան-տարբերակներն ուսուցիչները հավասարապես են գնահատել: Անշուշտ, երկուսն էլ կարևոր բնութագրիչներ են և մեծապես նպաստում են կրտսեր դպրոցականների ընթերցողական կարողության զարգացմանը:

Տրամագիր 2. Սովորողների ընթերցողական կարողությունների բնութագրիչներն ըստ ուսուցիչների ընտրած պատասխան-տարբերակների

Ուսումնասիրությունների ընթացքում կարևորվել է սովորողների ընթերցողական կարողության զարգացման հիմնախնդիրը՝ առաջնային համարելով կարդացած ստեղծագործության դիպաշարի շուրջ իրականացվող վերլուծական-համադրական աշխատանքը: Բացահայտվել է, որ տարրական դպրոցի ուսուցիչների ճնշող մեծամասնությունը թեև կարևորում է սովորողների ընթերցողական կարողությունը, սակայն ոչ բոլորն են պատկերացնում նրա էությունն ու զարգացման գործընթացի մեթոդական սկզբունքները: Նրանց մեծ մասը, թեև պատկերացում ունի այն մեթոդների մասին, որոնք նպաստում են սովորողների ընթերցողական կարողության զարգացմանը, սակայն ոչ միշտ են դրանք կիրառում տեղին և մեթոդապես ճիշտ:

Ատենախոսության երրորդ՝ «Սովորողների ընթերցողական կարողության զարգացման գործընթացը տարրական դպրոցում» վերնագրով գլխում դիտարկվել են հետևյալ խնդիրները՝

- բարենպաստ կրթական միջավայրը որպես կրտսեր դպրոցականների ընթերցողական կարողության զարգացմանը նպաստող կարևոր պայման,

▪ կրտսեր դպրոցականների ընթերցողական հետաքրքրություններն ու դրանց պայմանավորվածությունը կարդալու կարողության մակարդակով,

▪ ԿԱԴԿ ունեցող սովորողների ընթերցողական կարողության զարգացման հիմնախնդիրը տարրական դպրոցում (ուսուցիչների կարծիքների քննարկում),

▪ ԿԱԴԿ ունեցող սովորողների ընթերցողական կարողության զարգացման գործընթացի դժվարությունները և այդ ուղղությամբ ծնողների դիրքորոշումները,

▪ կրտսեր դպրոցականների ընթերցողական կարողության զարգացման ուղղությամբ աշխատանքների դրվածքը տարրական դասարաններում:

«Բարենպաստ կրթական միջավայրը որպես կրտսեր դպրոցականների ընթերցողական կարողության զարգացմանը նպաստող կարևոր պայման» ենթազխում ներկայացվել է և վերլուծվել մեր կազմակերպած «Մարդուկ-Կարդուկ» կրթական միջավայրում սովորողների գործունեությունը: «Մարդուկ-Կարդուկ» կենտրոնում ստուգվել են սովորողների կարդալու արագության մակարդակը: Բացահայտվել է, որ չնայած նրանց մի մասը կարդում է սահուն, բայց դժվարանում է հասկանալ, չի ընկալում բնագրի դիպաշարի տրամաբանությունը, հիմնական միտքը (գաղափարը), չի կարողանում համեմատել և հակադրել բնագրի կերպարները: Ուսումնասիրությունների արդյունքների համադրման նպատակով համեմատվել են նախնական՝ հայտորոշիչ հետազոտության և հետազոտության 3 փուլերի տվյալները (աղյուսակ հմ.1):

Աղյուսակ հմ.1

Հայտորոշիչ և փուլային հետազոտությունների համեմատական արդյունքները

Սովորող-ներ	Հայտորոշիչ հետազոտություն	1-ին փուլ	2-րդ փուլ	3-րդ փուլ
	Կարդալու կարողության արագություն, բառ/րոպե			
Մ.Մ.	39	70	77	79
Կ.Ն.	32	51	65	70
Ա.Է.	27	47	66	69
Պ.Ռ.	16	28	41	43
Պ.Ր.	16	27	40	42
Մ.Ա.	19	28	60	63
Ո.Է.	27	27	47	52
Վ.Է.	26	31	52	56

Առանձնացվել և ներդրվել են կրթական նոր միջավայրում կիրառվող այն փոխներգործուն մեթոդները և խաղային տեխնոլոգիաները, որոնք կրտսեր դպրոցականների շուրջ ստեղծում են կրթական բարենպաստ միջավայր՝ նպաստելով կարդալու նկատմամբ նրանց հետաքրքրության առաջացմանը, ընթերցողական դաշտի ընդարձակմանը, կարդալու և ընթերցողական կարողությունների

զարգացմանը: Բացահայտվել և այս գլխում ներկայացվել են սովորողների ընթերցողական կարողության զարգացման գործընթացում առկա դժվարությունները, ապա մշակվել, փորձարկվել ու ներկայացվել են դրանց հաղթահարմանը միտված ուղիներ և հնարներ:

Նշվել է, որ «Մարդուկ-կարդուկ» ծրագրի ստեղծման և նրա կիրառման ճանապարհով փորձարարական դասարաններում ձևավորվել է բարենպաստ կրթական միջավայր, նշված ծրագրի սահմաններում կիրառվել են հատուկ մշակված և ընտրված մեթոդիկաներ ու վարժությունների համակարգ, որոնք նպաստեցին կրտսեր դպրոցականների ընթերցողական հետաքրքրությունների զարգացմանը, կարդալու որակի և ընթերցողական կարողության բաղադրիչների մակարդակների բարձրացմանը. այս ճանապարհով բարելավվեց տարրական դպրոցում ուսումնասիրվող բոլոր առարկաների ծրագրային բովանդակության յուրացման գործընթացի արդյունավետությունը: Շեշտվում է, որ ուսումնասիրությունների արդյունքում կրտսեր դպրոցականներն ընթերցասեր են դառնում միայն որոշակի ծրագրով և մեթոդիկայով, նպատակասլաց ու համակարգված աշխատելու դեպքում: Ընդ որում՝ այս գործընթացում չափազանց կարևոր է դպրոց-ընտանիք համագործակցությունը, ծնողների մանկավարժական կրթության, իրազեկվածության ապահովումը:

Կարևորվել է կրտսեր դպրոցականների շրջանում ընթերցանության նկատմամբ վերաբերմունքը՝ նրանք սիրում են ընթերցել, թե՛ ոչ: Տրամագիր 3-ից երևում է, որ (ինչպես և ակնկալվում էր) ընթերցանության նկատմամբ սովորողների հետաքրքրությունը դասարանից դասարան աստիճանաբար աճում է: Այսպես, 2-րդ դասարանցիների 80 %-ը սիրում է զբաղվել ընթերցանությամբ, իսկ 3-րդ դասարանում այդ ցուցանիշը կազմում է 82,3 %, 4-րդ-ում՝ 89,6 %: Հատկանշական է, որ հարցախույզին մասնակից 4-րդ դասարանցիների 10,4 %-ը «այլ պատասխան» տողում նշել է, որ «կարդում է շաբաթը մի անգամ», «մի քիչ է սիրում կարդալ» կամ «մի քանի գիրք է կարդացել» և այլն:

Ընթերցանության նկատմամբ սեր արթնացնելու և այն հաճելի ու դյուրին դարձնելու, դրական վերաբերմունք առաջացնելու նպատակով մշակվել և մեր պրակտիկայում իրականացվել է կրտսեր դպրոցականների ընթերցասիրությունը խթանող, դրական դրդապատճառներ ծնող մի քանի հնար.

- միջդասարանային և ներդասարանային մրցույթային ընթերցումներ, որոնք նպաստեցին հետաքրքրաշարժ ճանապարհով կարդալու որակական հատկանիշների պահպանմամբ սովորողների ընթերցողական կարողության զարգացմանը,

- գրական վիկտորինաներ՝ բարձրացնելու համար ընթերցած ստեղծագործությունների ընկալունակությունը, զարգացնելու հաղթելու, բարձր ցուցանիշներ ձեռքբերելու սովորողների ձգտումը, որոնք դարձան ստեղծագործություններ ընթերցելուն և վերընթերցելուն միտված անփոխարինելի

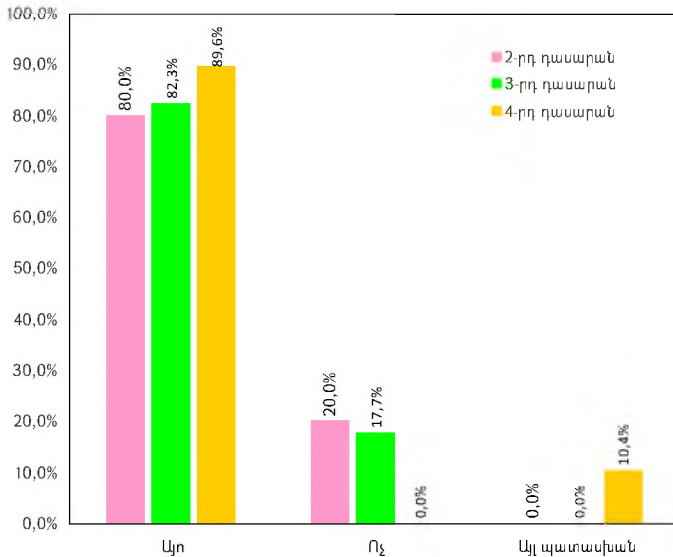
խթան,

- «Իմ սիրելի գիրքը» խորագրով գովազդի կազմակերպում, որը կազմակերպվեց «Գիրք նվիրելու օրը»: Սովորողները հետաքրքիր տեղեկություններ հավաքեցին կարդացած ստեղծագործության, նրա հեղինակի մասին և շրջայց կատարելով՝ դասընկերներին պատմեցին օրվա խորհրդի մասին,

- ստեղծագործությունների ընթերցում - կարդացած ստեղծագործության նույն թեմայով կինոնկարի կամ ներկայացման դիտում և քննարկում. սովորողները նախ ընթերցեցին ստեղծագործությունը, ապա նոր դիտեցին համապատասխան կինոնկարը կամ ներկայացումը: Տարբերությունների քննարկումն օգնեց բացահայտելու, որ կարդացած ստեղծագործության բովանդակության ընկալումը տարբերվում է բեմադրիչի կամ դերասանների մեկնաբանություններից,

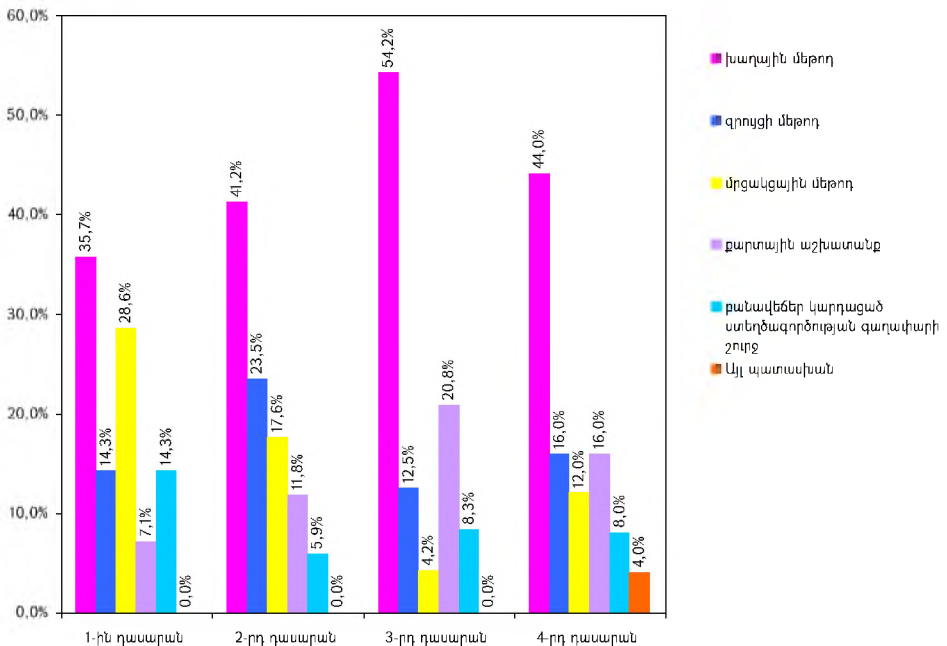
- խաղային տեխնոլոգիաների (վանկային աղյուսակներ, լաբիրինթոսներ, անագրամներ, գեոփազլներ և այլն) կիրառում, որը նպաստեց սովորողների կամաձին ուշադրության և հիշողության զարգացմանը, ընթերցողական դաշտի ընդարձակմանը, կարդալու կարողության և ընթերցողական կարողության զարգացմանը,

- գրքային միջավայր, որը նպաստում է ընթերցասիրության զարգացմանը: Այն պետք է լինի տպավորիչ, բովանդակային և հետաքրքիր, որպեսզի սովորողն ունենա «ինձ հաջողվում է, և ես կարող եմ» զգացողությունը:

Տրամագիր 3. Ընթերցանության նկատմամբ կրտսեր դպրոցականների վերաբերմունքը

Թեզի հիմնախնդրի տեսանկյունից դիտարկվել են ԿԱՊԿ ունեցող կրտսեր դպրոցականների ընթերցողական կարողության զարգացման գործընթացի վերաբերյալ ուսուցիչների մոտեցումներն ու դիրքորոշումները: Տրամագիր 4-ում ներկայացվել է ԿԱՊԿ ունեցող սովորողների ընթերցողական կարողության զարգացմանը նպաստող արդյունքները, մեթոդներն ըստ ուսուցիչների: Ցույց է տրվել, որ ուսուցիչներն առավելապես կարևորում են «խաղային մեթոդը» (1-ին դասարանում՝ 35,7 %-ը, 2-րդ դասարանում՝ 41,2 %-ը, 3-րդ դասարանում՝ 54,2 %-ը, 4-րդ դասարանում՝ 44,0 %-ը), «մրցակցային մեթոդ» (1-ին դասարան 28,6 %), «զրույցի մեթոդ» (2-րդ դասարան 23,5 %) և «քարտային աշխատանք» (3-րդ դասարան 20,8 %) մեթոդական հնարները: Նշվում է, որ ուսուցիչների կարծիքով՝ մայրենիի դասագործընթացում ԿԱՊԿ ունեցող սովորողների ընթերցողական կարողության զարգացման հիմնախնդիրը կլուծվի և որոշ հնարների, մեթոդների և ձևերի կիրառումն ուսուցիչներին թույլ կտա բացահայտելու նրանց ընթերցողական կարողության թույլ և ուժեղ կողմերը, տարաբնույթ հնարներ, մեթոդներ ու տեխնոլոգիաներ մշակելու և փորձարկելու հնարավորություն:

Տրամագիր 4. ԿԱՊԿ ունեցող սովորողների ընթերցողական կարողության զարգացմանը նպաստող մեթոդներն ըստ ուսուցիչների

Այս համատեքստում դիտարկվել են նաև ԿԱՊԿ ունեցող սովորողների ընթերցողական կարողության զարգացման գործընթացի դժվարությունները և այդ ուղղությամբ ծնողների դիրքորոշումները: Ծնողների կարծիքով, ԿԱՊԿ ունեցող 1-4 - րդ դասարաններում սովորողների ընթերցողական կարողության զարգացման գործընթացի դժվարությունները հիմնականում կարդալու և գրելու կարողությունների անբավարար մակարդակով է պայմանավորված, որը, բնականաբար, լրջորեն խոչընդոտում է նրանց ընթերցողական կարողության զարգացումը:

Շեշտվում է, որ պայմանավորված ատենախոսության հիմնախնդրով՝ ԿՀՆԱԿ հիմնադրամի կողմից սահմանված ՀՀ Պետական նոր չափորոշչային պահանջների համաձայն Երևանի Հովհաննես Բաղրամյանի անվան հմ. 39 հիմնական դպրոցի 2-4-րդ դասարաններում ուսումնասիրություն է իրականացվել սովորողների կարդալու և ընթերցողական կարողությունների մակարդակը ստուգելու նպատակով:

Նշվում է, որ ուսումնասիրությունների արդյունքները ցույց են տալիս, որ ԿԱՊԿ ունեցող սովորողների կարդալու կարողության և ընթերցողական կարողության որակը ուսումնասիրվող դասարաններում ցածր է: Նրանք կարդում են դանդաղ, կմկմալով, սխալներ են թույլ տալիս, դժվարանում են ընթերցել բազմաձայնկ բառերը, թույլ են տալիս անհարկի դադարներ, թերանում են կարդացած ստեղծագործության դիպաշարի ընկալման մեջ: Նրանք բառերի մեջ վանկեր են բաց թողնում, բնագիրը կարդում են ուսուցչի ուղղորդմամբ, ոչ արտահայտիչ, չեն ներկայացնում տրամաբանական դադարները, որի պատճառով էլ բնագրի դիպաշարի տրամաբանության, գաղափարի, ենթատեքստի ընկալման անհրաժեշտ մակարդակ չի ապահովվում: Սովորողները հիմնականում դժվարությամբ են ներկայացնում տրամաբանական շեշտերը, թույլ են տալիս հայերենի ուղղախոսության խախտումներ, բավարար չափով զարգացած չէ նրանց մի մասի հնչյունային լսողությունը, իսկ ընթերցողական դաշտը հիմնականում սահմանափակ է:

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. Ուսումնասիրելով սովորողների ընթերցողական կարողության զարգացման ուղղությամբ հայ և արտասահմանյան մանկավարժների դիրքորոշումներն ու սկզբունքները՝ պարզվել է, որ թեև պատմական տարբեր ժամանակներում մանկավարժներին, մեթոդիստներին, սերնդի կրթության բովանդակության կատարելագործմամբ և պրակտիկայով հետաքրքրվող մասնագետներին մշտապես մտահոգել են սերնդի կարդալու կարողության, ընթերցանության նկատմամբ սիրո, հետաքրքրության և ուսումնական այլ ոլորտներին առնչվող հիմնախնդիրները, մշակվել են, փորձարկվել բազմաբաղադրիչ մեթոդական համալիրներ (նրանցից շատերը կիրառվում են նաև ժամանակակից մեթոդիկայում), սակայն այս հիմնախնդրին գիտականորեն հիմնավոր անդրադարձ է կատարվել միայն վերջին

2-3 տասնամյակում՝ կարևորելով ոչ միայն հիմնախնդրի տեսությունը, այլև տարրական դպրոցում նրա կիրառման պրակտիկան:

2. Կրտսեր դպրոցականների ինչպես կարդալու, այնպես էլ ընթերցողական կարողության մակարդակները կրթության այս օղակում չեն համապատասխանում ՀՀ տարրական դպրոցի մայրենիի ծրագրով նախատեսված վերջնարդյունքներին: Սովորողները կարդում են դանդաղ, թույլ են տալիս անհարկի դադարներ, ուղղախոսական սխալներ, ոչ միշտ են լիարժեքորեն ըմբռնում կարդացած ստեղծագործության գաղափարը, կռահում ենթատեքստը, հասկանում դիպաշարի տրամաբանությունը, նրանք ընթերցողական դաշտը հիմնականում սահմանափակ է և այլն: Այնինչ սրանք ընթերցողական կարողության հիմնական բաղադրիչներն են, ավելին՝ այդ կարողության «հիմնասյուները»:

3. ՀՀ տարրական դպրոցի ուսուցիչների ճնշող մեծամասնությունը կարևորել է սովորողների ընթերցողական կարողությունը, սակայն ոչ բոլորն են պատկերացնում նրա էությունն ու ըմբռնում զարգացման գործընթացի սկզբունքները: Մասնավորապես, խոցելի է, որ ուսուցիչների մեծ մասը, թեև պատկերացում ունի այն մեթոդների մասին, որոնք նպաստում են սովորողների ընթերցողական կարողության զարգացմանը, սակայն ոչ միշտ են դրանք կիրառում տեղին և մեթոդապես ճիշտ:

4. ՀՀ-ում մինչև 2024-2025 ուսումնական տարին գործածության մեջ գտնվող երկու այբբենարաններում էլ լուծվում էին մայրենիի ծրագրով նախատեսված գրաճանաչության գործընթացի խնդիրներն ու վերջնարդյունքները: ՀՀ Պետական կրթական նոր չափորոշիչների և մայրենիի ծրագրերի ուսումնասիրության արդյունքում պարզվել է, որ դրանցում տեղ է տրված կրտսեր դպրոցականների ընթերցողական կարողության զարգացմանը: Սակայն կարևորվել է, որ միևնույն դասարանների համար միաժամանակյա գործածվող ՀՀ Պետական կրթական նոր չափորոշիչների հիման վրա գրված մայրենիի դասագրքերի համար անհրաժեշտ է ներկայացնել նույնատիպ սկզբունքներ՝ սահմանելով նույնատիպ բաղադրիչներ, ուսումնական նյութերի նկատմամբ որոշակի պահանջներ, մեթոդական կառույցի ընդհանուր մոտեցումներ և այլն:

5. ԿԱՊԿ ունեցող սովորողների կարդալու և ուսումնական գործունեություն ծավալելու ունակությունների, մայրենիի դասագործընթացում նրանք ընթերցողական կարողության զարգացման հիմնախնդիրը կարող է լուծվել նաև մեր մշակած հնարների, մեթոդների և ձևերի կիրառման ճանապարհով: Դրանք ուսուցիչներին կտան տարրական դասարանների ԿԱՊԿ ունեցող սովորողների ընթերցողական կարողության թույլ և ուժեղ կողմերը բացահայտելու, տարաբնույթ հնարներ փորձարկելու, մեթոդներ ու տեխնոլոգիաներ մշակելու և կիրառելու հնարավորություն:

6. «Մարդուկ-կարդուկ» ծրագրի ստեղծման և նրա կիրառման ճանապարհով փորձարարական դասարաններում ձևավորվել է բարենպաստ կրթական միջավայր:

Նշված ծրագրի սահմաններում կիրառվել են մեր մշակած և ընտրված մեթոդիկաներն ու վարժությունների համակարգը, որոնք նպաստեցին կրտսեր դպրոցականների ընթերցողական հետաքրքրությունների զարգացմանը, կարդալու որակի, ընթերցողական կարողության բաղադրիչների մակարդակների բարձրացմանը: Պարզվել է, որ կրտսեր դպրոցականներն ընթերցասեր են դառնում միայն որոշակի ծրագրով և մեթոդիկայով նպատակալաց ու համակարգված աշխատելու դեպքում: Ընդ որում՝ այս գործընթացում չափազանց կարևոր է դպրոց-ընտանիք համագործակցությունը, ծնողների մանկավարժական կրթության, իրազեկվածության ապահովումը:

Ատենախոսության հիմնական դրույթները հրատարակված են հետևյալ աշխատանքներում՝

1. Գյուլամիրյան Զ., Մելքոնյան Գ. Կրտսեր դպրոցականի ընթերցողական կարողության ձևավորման գործընթացի էությունն ու մանկավարժների դիրքորոշումը // Մանկավարժական միտք., № 3-4 (76-77), Երևան, 2021թ., էջ 81 - 90:

2. Մելքոնյան Գ. Ընթերցողական կարողությունների էությունը և նրա բաղադրիչները // Մանկավարժական միտք., № 3-4 (80-81), Երևան, 2022թ., էջ 121 - 127:

3. Մելքոնյան Գ. Կրտսեր դպրոցականների ընթերցողական հետաքրքրություններն ու դրանց պայմանավորվածությունը կարդալու գործընթացով // Մանկավարժական միտք., № 1-2 (82-83), Երևան, 2023թ., էջ 81 - 91:

4. Գյուլամիրյան Զ., Մելքոնյան Գ. ԿԱՊԿՈՒ աշակերտների ընթերցողական կարողության դժվարությունները և ծնողների դիրքորոշումները // Մեսրոպ Մաշտոց համալսարանի լրատու., 1 (29), Երևան, 2023թ., էջ 309 - 320:

5. Մելքոնյան Գ. ԿԱՊԿՈՒ աշակերտների ընթերցողական կարողության ձևավորման հիմնախնդիրը տարրական դպրոցում (ուսուցիչների մոտեցումների քննարկում) // Մեսրոպ Մաշտոց համալսարանի լրատու., 1 (29), Երևան, 2023թ., էջ 334 - 346:

6. Մելքոնյան Գ. Կրտսեր դպրոցականների ընթերցողական կարողության ձևավորման մեթոդիկայի պատմությունից // Միջազգային գիտաժողովի նյութերի ժողովածու. «Բարձրագույն մանկավարժական կրթության հիմնախնդիրները և զարգացման հեռանկարները» գիտաժողով, Երևան, 2023թ., էջ 891 - 899:

7. Գյուլամիրյան Զ., Մելքոնյան Գ. Կրտսեր դպրոցականների ընթերցողական կարողության զարգացմանը նպաստող կրթական միջավայրի դերն ու նշանակությունը // Մանկավարժական միտք., № 1-2 (86-87), Երևան, 2024թ., էջ 13 - 20:

8. Մելքոնյան Գ. ՀՀ պետական կրթական նոր չափորոշիչների և մայրենիի

ծրագրի, մայրենիի դասագրքերի դիտարկում կրտսեր դպրոցականի ընթերցողական կարողության զարգացման հնարավորությունների տեսանկյունից // Հայագիտական հանդես., № 3 (70), Երևան, 2025թ., էջ 294-309:

**МЕТОДИКА ФОРМИРОВАНИЯ НАВЫКОВ ЧТЕНИЯ У МЛАДШИХ
ШКОЛЬНИКОВ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ РОДНОМУ ЯЗЫКУ**

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 «Методика преподавания и обучение» (родной язык).

Защита диссертации состоится 22 января 2026 года в 12⁰⁰, на заседании специализированного совета 020 «Педагогика» КВОН РА, действующего при Армянском государственном педагогическом университете им. Х. Абовяна. Адрес: 0010, г. Ереван, ул. Тигран Мец, 17.

РЕЗЮМЕ

Актуальность исследования. Стремительное развитие и проникновение информационных технологий в современное общество вызвало серьёзные изменения, как в профессиональном, так и в начальном образовании. Компьютерный век как бы «отнял» у учащихся культуру чтения книг, и в результате, хотя они и умеют читать, читательской культуры у них нет. Главная задача развитого общества - формирование грамотной, образованной личности, в основе которой лежит умение читать, развитие которого, прежде всего, обеспечивается в процессе читательской деятельности. В настоящее время интерес современного поколения к чтению снизился, что имеет множество причин, среди которых - отсутствие адекватных методов развития этой способности, несовершенство целей и процесса обучения родному языку, а также пренебрежение конечными результатами данного этапа обучения. Актуальность изучаемой темы обусловлена снижением интереса современных младших школьников к чтению, выявлением его причин, а также несовершенством методики, применяемой на уроках родного языка для развития читательской способности учащихся.

Цель исследования. Разработать такую методическую систему организации уроков родного языка в начальной школе, которая будет способствовать формированию у младших школьников интереса и потребности в читательской деятельности, а также развитию их читательской способности.

Задачи исследования. 1. Изучить существующую педагогико-методическую литературу по проблеме развития читательской способности младших школьников, рассмотреть представленные в ней принципиальные подходы, проанализировать исторический аспект проблемы и оценить их современную актуальность. 2. Исследовать процесс преподавания родного языка в начальной школе Республики Армения с точки зрения развития читательской способности учащихся. 3. Рассмотреть с позиции исследуемой проблемы новый предметный стандарт родного языка, внедренный в начальную школу РА с 2023-2024 учебного года, программы и учебники, разработанные на его основе, провести сравнительный анализ и представить принципиальные подходы, отражённые в них. 4. Выявить трудности процесса чтения и развития читательской способности у младших школьников с ОВЗ, разработать и апробировать методические приёмы, направленные на их преодоление. 5. Разработать и апробировать методический комплекс, способствующий развитию читательской способности младших школьников, обобщить результаты и внедрить их в практику начальной школы.

Научная новизна работы.

1. Выявлены научные основы процесса формирования навыков чтения у младших школьников (лингвистические, психолого-педагогические, системные, практические, мотивационные и культурные).

2. Разработаны характеристики читательской способности младших школьников.

3. Обосновано, что работа по развитию читательской способности младших школьников осуществляется не только на уроках родного языка, но и на занятиях по другим предметам, предусмотренным учебным планом начальной школы, а также во внеурочной деятельности.

Теоретическая значимость исследования. Разработанный нами методический комплекс, способствующий развитию читательской способности младших школьников, обогатит существующую теорию по рассматриваемой проблеме и станет фактором, повышающим эффективность методологии создания учебно-методических комплексов для начальной школы Республики Армения.

Практическая значимость исследования. Благодаря применению разработанного нами комплекса методических приемов учащиеся приобретут элементарный уровень навыков чтения.

Основные положения, выносимые на защиту.

- разработанные и апробированные нами методы, направленные на развитие навыков чтения у младших школьников, способствуют решению вышеупомянутой проблемы;

- учебники по родному языку для начальной школы Республики Армения способствуют развитию читательской способности младших школьников;

- разработанный и апробированный нами методический комплекс «Мардук-Кардук» эффективно способствует развитию навыков чтения у младших школьников;

- познавательный интерес младших школьников способствует развитию их навыков чтения;

- разработанные нами основные принципы процесса развития навыков чтения у учащихся с ограниченными возможностями здоровья (ОВЗ) и методический комплекс для их реализации способствуют развитию навыков чтения у указанных учащихся.

Апробация результатов исследования. Результаты исследования апробированы на научных семинарах кафедры родного языка и методики его преподавания имени А. Тер-Григоряна Армянского государственного педагогического университета, на международной научной конференции, посвящённой 100-летию АГПУ, на педагогическом семинаре в Ереванской средней школе № 182, а также в начальных классах школ № 33, 39 и 162 Еревана, школы № 7 города Гюмри, школы № 2 города Ноемберяна Тавушской области, а также в действующем центре развития читательской способности «Мардук-Кардук» при Ереванской основной школе № 39 (приказ Министра образования, науки, культуры и спорта РА № 1222-А/2 от 26.07.2023 г.).

Основные положения диссертации опубликованы в 8 научных работах, из них 5 без соавторов.

Структура и объем диссертации. Диссертация состоит из введения, трёх глав, общих выводов, списка использованной литературы и приложений. Работа содержит 5 таблиц, 37 диаграмм и 6 приложений. Основной текст диссертации составляет 198 страниц, с приложениями - 215 страниц.

**METHODS OF FORMING READING SKILLS IN PRIMARY SCHOOL
CHILDREN IN THE PROCESS OF LEARNING THE NATIVE LANGUAGE**

Thesis submitted for the degree of Candidate of Pedagogical Sciences, specialty 13.00.02 “Teaching and Education Methodology” (mother tongue).

The defence of the thesis will be held at HESC of RA 020 degree-awarding scientific council’s session at Khachatur Abovian Armenian State Pedagogical University on January 22, 2026, at 12:00 pm, Address: 0010 Yerevan, 17 Tigran Mets ave.

SUMMARY

Relevance of the research. The rapid development and penetration of information technologies into modern society has caused serious changes in both professional and in primary education. The computer age seems to have "taken away" the culture of reading books from pupils, and as a result, although they can read, but they do not have a reading culture. The super-task of a developed society is the formation of a literate, educated personality, the basis of which is the ability to read, the development of which is primarily ensured in the process of reading activity. At present, the interest of the modern generation in reading has decreased, which has many reasons, among them the lack of adequate methods for developing this ability, the imperfection of the goals and process of teaching the native language, as well as neglect of the final results of this stage of education. The relevance of the studied topic is due to the decreased interest of modern primary school children in reading, the identification of its causes, as well as the imperfection of the methodology used in native language lessons to develop pupils’ reading ability.

Research objective. To develop a methodological system for organizing native language lessons in elementary school that fosters primary school children’s interest in and need for reading activities, and contributes to the formation of their reading competence.

Research tasks. 1. To study the existing pedagogical and methodological literature on the development of primary school children’s reading competence, analyze the fundamental principles presented therein, trace the historical evolution of the issue, and assess their modern relevance. 2. To study the organization of native language instruction in the elementary schools of the Republic of Armenia from the perspective of developing primary school children’s reading competence. 3. From the standpoint of the dissertation’s main issue, to analyze the new native language standard introduced in Armenian elementary schools since 2023-2024, along with the programs and textbooks based on it, and through comparative analysis, identify the principal approaches related to the discussed problem. 4. To identify the difficulties faced by primary school children with speech and communication challenges (SCC) in developing reading competence, and to design and test methodological techniques aimed at overcoming them. 5. To design and test a methodological complex that promotes the development of primary school children’s reading competence, summarize the results, and implement it in elementary schools.

Scientific novelty of the works.

1. The scientific principles underlying the process of developing primary school children's reading competence have been identified (linguistic, psychological, pedagogical, systemic, practical, motivational and cultural).

2. Characteristics of reading ability of primary school children have been developed.

3. It has been substantiated that work aimed at developing reading competence among primary school children should be carried out not only in native language lessons but also across other subjects and through extracurricular activities.

Theoretical significance of the research. The methodological complex developed to promote the reading competence of primary school children enriches the existing theoretical framework on the subject and serves as a factor enhancing the methodological effectiveness of educational materials designed for Armenia's elementary schools.

Practical significance of the research. By using the set of teaching methods we have developed, school children will acquire a basic level of reading skills.

Main points submitted for defense.

- the methods we have developed and tested, aimed at developing reading skills in primary school children, contribute to solving the above-mentioned problem;

- textbooks in the native language for primary schools in the Republic of Armenia contribute to the development of reading skills in primary school children;

- the "Marduk-Karduk" methodological complex developed and tested by us effectively contributes to the development of reading skills in primary school children;

- cognitive interest in primary school children contributes to the development of their reading skills;

- the basic principles we have developed for developing reading skills in primary school children with communication challenges (SCC), along with the methodological complex for their implementation, contribute to the development of these pupils' reading skills.

Approbation of the research results. The research was discussed and implemented within the scientific seminars of the Chair of the Armenian Language and its Teaching Methods named after A. Ter-Grigoryan at ASPU; at the international scientific conference dedicated to the 100th anniversary of ASPU; during a teachers' workshop at Yerevan Secondary School № 182; in the elementary grades of Yerevan Schools № 33, 39, and 162, Gyumri School № 7, and Noyemberyan School № 2 in Tavush region; as well as at the "Marduk-Karduk" Reading Competence Development Center operating at Yerevan Secondary School № 39 (by order of the RA Minister of Education, Science, Culture, and Sports № 1222-A/2, dated 26.07.2023).

The main provisions of the dissertation are published in 8 scientific works, 5 of which are single-authored.

Structure and volume of the dissertation. The dissertation consists of an introduction, three chapters, general conclusions, a list of references, and appendices. It includes 5 tables, 37 diagrams, and 6 appendices. The main text of the dissertation is 198 pages, with appendices it is 215 pages.

